

2010 – MIĘDZYNARODOWY ROK BIORÓŻNORODNOŚCI

Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych ogłosiło rok 2010 Międzynarodowym Rokiem Różnorodności Biologicznej¹.

Ogólnoswiatowa kampania ma na celu podniesienie świadomości społecznej na temat bioróżnorodności poprzez:

- zwrócenie uwagi na znaczenie różnorodności biologicznej,
- pokazanie dotychczasowych osiągnięć w dziedzinie ochrony przyrody,
- zachęcenie do podejmowania działań na rzecz utrzymania różnorodności biologicznej.

Ratowanie bioróżnorodności wymaga zaangażowania każdego z nas. Poprzez prowadzone w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Bioróżnorodności działania, podejmiemy pracę, której celem jest zapewnienie godnej przyszłości nie tylko nam, ale także kolejnym pokoleniom.

Bioróżnorodność

Różnorodność biologiczna jest pojęciem bardzo złożonym, będącym przedmiotem badań naukowych, które obejmują wszelkie przejawy życia na Ziemi.

Zgodnie z *Konwencją o różnorodności biologicznej* (sporządzoną w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r.) termin różnorodność biologiczna oznacza **zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów pochodzących z ekosystemów lądowych, morskich i innych wodnych ekosystemów oraz zespołach ekologicznych, których one są częścią. Dotyczy to różnorodności w obrębie gatunku, pomiędzy gatunkami oraz ekosystemami.**

Do porównania różnorodności biologicznej rozmaitych środowisk lub zespołów organizmów zamieszkujących jakiegoś środowisko służą wskaźniki, z których najczęściej stosuje się:

- bogactwo gatunkowe (liczba znalezionych gatunków)

¹ Pojęcia „bioróżnorodność” i „różnorodność biologiczna” są jednoznaczne i zostały zastosowane wymienne w tym biuletynie

- bogactwo rzadkich gatunków (liczba gatunków znalezionych w określonym, niewielkim odsetku próbek)
- wskaźniki Shannona, Simpsona, Margaleff, Pielou

Znaczenie bioróżnorodności

Bioróżnorodność ma podstawowe znaczenie dla ewolucji oraz trwałości układów podtrzymujących życie w biosferze. Różnorodność biologiczna przynosi wiele dóbr i usług, które wspierają nasze życie. Przyroda pomaga nam, ofiarując produkty, które są wsparciem w m.in. takich branżach jak rolnictwo, farmaceutyka, przemysł celulozowo-papierniczy, ogrodnictwo, czy budownictwo. Utrata bioróżnorodności stanowi zagrożenie dla naszych zapasów żywności, możliwości rekreacji, turystyki, i źródła, z drewna, leków i energii.

Do usług „świadczonych” przez ekosystem zalicza się:

- Dostarczanie żywności, paliwa, wyrobów włókienniczych
- Udzielanie schronienia i materiałów budowlanych
- Oczyszczanie powietrza i wody
- Detoksykacja i rozkład odpadów
- Stabilizacja klimatu Ziemi
- Generowanie i odnowa żyzności gleby,
- Zapylenie roślin, w tym wielu roślin uprawnych
- Zwalczanie szkodników i chorób
- Utrzymanie zasobów genetycznych w głównych surowców do odmian roślin i ras zwierząt, leków i innych produktów
- Zdolność do przystosowania się do zmian

Zagrożenie bioróżnorodności

Działalność człowieka taka jak niezrównoważone rolnictwo, urbanizacja, transport, masowa turystyka czy zbyt intensywne połowy, niszczy środowisko naturalne wielu gatunków, skazując je często na wymarcie.

Do największych zagrożeń bioróżnorodności należą:

- zmiana klimatu - znaczący wpływ mają na nią globalne emisje gazów cieplarnianych. Czynnikiem ten jest powszechnie uznawany za najpoważniejsze zagrożenie dla naszej planety
- intensywne rolnictwo – nadmierne stosowanie pestycydów i maszyn ciężkich oraz intensywne metody upraw mogą zachwiać równowagę pomiędzy rolnictwem a bioróżnorodnością
- niekontrolowany rozwój dzielnic podmiejskich – wzrost zainteresowania budową domów i ośrodków przemysłu na terenach wiejskich prowadzi do utraty spokojnych miejsc na łonie natury
- autostrady – rezultatem coraz gęstszej sieci dróg jest zmniejszanie się liczby gatunków

- żyjących w większych populacjach
- obce gatunki inwazyjne – zwierzęta i rośliny, które zostały przypadkowo lub celowo sprowadzone do miejsc, w których naturalnie nie występują stanowią poważne zagrożenie dla rodzimej fauny i flory
 - eutrofizacja – wysokie stężenie azotu w środowisku, którego przyczyną są zanieczyszczenia spowodowane ruchem ulicznym, nieoczyszczone ścieki miejskie, instalacje przemysłowe i nadmierne nawożenie gleby, może prowadzić do wymierania roślin i owadów.

Według przygotowanego dla Komisji Europejskiej raportu TEEB, który opisuje ekonomiczne korzyści płynące z bogactwa ekosystemów, wynika, że jeżeli nie zostaną podjęte konkretne działania, do roku 2050 stracimy około 11 proc. cennych dla natury obszarów, jakie mieliśmy jeszcze w roku 2000.

Konwencja o różnorodności biologicznej

Działalność człowieka, która szkodliwie wpływa na bioróżnorodność dostrzegali naukowcy i politycy. Aby nie dopuścić do dalszego zamierania gatunków zostały podjęte odpowiednie kroki. W dniu 5. czerwca podczas tzw. Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro (Brazylia) sporządzono „Konwencję o różnorodności biologicznej”. Dokument został podpisany przez 193 państwa i jest obecnie jednym z najbardziej powszechnym porozumień międzynarodowych. Polska ratyfikowała Konwencję w 1996 roku.

Cele Konwencji:

1. Ochrona różnorodności biologicznej.
2. Zrównoważone użytkowanie elementów różnorodności biologicznej
3. Uczciwy i sprawiedliwy podział korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych

Zrealizowanie powyższych celów wymaga współpracy na płaszczyźnie międzynarodowej i zaangażowania każdego z sygnatariuszy.

Państwa ratyfikujące Konwencję zobowiązały się do:

- rozsądnego i oszczędnego użytkowania świata przyrody,
- zachowania całkowitej różnorodności wszystkich form życia w biosferze
- przeprowadzenia badań naukowych wiedzy na temat ochrony różnorodności gatunkowej,
- ochrony zasobów biologicznych.

Każde państwo ma suwerenne prawa do korzystania z własnych zasobów przyrodniczych, zgodnie z prowadzoną polityką, zawartą w krajowej strategii różnorodności biologicznej i programie działań.

Szczególną uwagę należy zwracać na elementy najbardziej istotne z punktu widzenia zasobów przyrodniczych oraz zaspakajania potrzeb społecznych (obszary o bardzo wysokiej różnorodności biologicznej – np. lasy równikowe czy rafy koralowe, obszary o dużej liczbie gatunków rzadkich i zagrożonych wyginięciem – np. obszary górskie czy wodno-błotne). Obszary takie należy zidentyfikować i objąć tzw. monitoringiem przyrodniczym, tj. stosownymi obserwacjami stanu i zachodzących zmian.

Konwencja wprowadza obowiązek przeprowadzania ocen oddziaływania na środowisko planowanych przedsięwzięć.

Państwa wysoko rozwinięte powinny udzielać pomocy państwom rozwijającym się w celu prowadzenia działań zmierzających do ochrony i zrównoważonego użytkowania zasobów przyrodniczych, prowadzenia badań naukowych oraz prowadzenia szkoleń.

Konwencja nakłada na kraje wysoko rozwinięte obowiązek przekazania krajom rozwijającym się środków finansowych na działania mające na celu realizację postanowień Konwencji.

W tym celu został stworzony specjalny mechanizm finansowy- **Fundusz na Rzecz Globalnego Środowiska (GEF)**.

Najważniejszym organem Konwencji jest **Konferencja Stron**, której zadaniem jest dokonywanie przeglądu wdrażania Konwencji oraz podejmowanie decyzji określających zadania dla stron i sekretariatu Konwencji.

Od czasu podpisania sporządzenia Konwencji obyło się dziewięć spotkań Konferencji Stron. Dziesiąte planowane jest na październik 2010 r. w Nagoi (Japonia).

Konferencja Stron posiada organ pomocniczy dla zapewnienia doradztwa w sprawach naukowo-technicznych (SBSTTA), który przygotowuje oceny stanu różnorodności biologicznej i oceny skuteczności podejmowanych działań. W celu bardziej szczegółowego rozpatrzenia najważniejszych zagadnień tematycznych, zostały powołane również grupy robocze, które zajmują się m.in. kwestiami związanymi z obszarami chronionymi, tradycyjną wiedzą ludową oraz dostępem do zasobów genetycznych.

Bioróżnorodność a Unia Europejska

W 2001 roku kraje członkowskie Unii Europejskiej założyły, że powstrzymają utratę różnorodności biologicznej na swym obszarze do 2010 roku. Jednak pomimo postępów w wielu dziedzinach, nadal doświadczamy utraty różnorodności biologicznej w wysokim tempie. Pomimo, iż w Europie funkcjonuje jedyny kontynentalny system ochrony przyrody- Natura 2000, którego obszary zajmują około 18 proc. powierzchni UE, to jak wynika z raportu Europejskiej Agencji Ochrony Środowiska, połowa gatunków i blisko 80 proc. unikatowych typów środowisk nie jest dobrze chronione.

Unia Europejska, świadoma zagrożenia utraty bioróżnorodności, podejmuje szereg czynności przeciwdziałającym temu zjawisku.

Ustawodawstwo dotyczące zanieczyszczenia powietrza, jakości wody słodkiej oraz oczyszczania ścieków wywarło korzystny wpływ na bioróżnorodność. Problemu nie stanowią

już kwaśne deszcze, które w przeszłości wyniszczyły lasy w północnej Europie. Coraz bardziej do otaczających terenów dopasowuje się rolnictwo, a jakość wody w systemach słodkowodnych uległa ogólnej poprawie. Jednak, aby sprostać problemowi utraty bioróżnorodności, potrzebne niezbędne jest gruntowne przejście w kierunku bardziej zrównoważonej gospodarki.

W związku z tym, że rok 2010 został ogłoszony przez ONZ Międzynarodowym Rokiem Bioróżnorodności, UE, a w szczególności Dyrekcja Generalna ds. Środowiska wysunęła różnorodność biologiczną na pierwszy plan, co ma na celu wywołanie szerokiej debaty na ten temat w Europie.

Natura 2000

W celu ochrony bioróżnorodności, Unia Europejska przez ostatnie 30 lat utworzyła sieć niemal 26 tys. obszarów chronionych we wszystkich państwach członkowskich. Tereny te, znane pod nazwą Natura 2000, są największą siecią obszarów chronionych na świecie. Łącznie zajmują one 920 tys. km² i stanowią 18 proc. terytorium UE. Sieć Natura 2000 nie obejmuje tylko rezerwatów przyrody, na których terenie zabroniona jest wszelka działalność człowieka, ale jest to system, którego celem jest współpraca przyrody i człowieka. Część terenów objętych ochroną pozostaje własnością prywatnych osób. Kładziony jest nacisk, by przyszłe zarządzanie było zrównoważone pod względem ekologicznym i gospodarczym.

Więcej informacji na temat programu Natura 2000 znaleźć można na stronie internetowej : http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm

Plan działań UE w zakresie bioróżnorodności

W ramach planu działań UE w zakresie bioróżnorodności wyszczególniono czynności priorytetowe oraz określono odpowiedzialność instytucji wspólnotowych i poszczególnych państw członkowskich. Przedstawiono wskaźniki, które mają służyć monitorowaniu postępów, a także harmonogram ocen.

Głównymi celami planu działań są:

- Przyspieszenie odbudowy siedlisk i naturalnych ekosystemów w UE,
- Wzmocnienie środków powstrzymujących utratę bioróżnorodności
- Optymalizacja wkładu UE na rzecz utrzymania różnorodności biologicznej na całym świecie.

W planie działań zostały określone cztery główne obszary polityki. Dziesięć celów, które zostały wyznaczone są przełożone na sto pięćdziesiąt indywidualnych działań priorytetowych i środków wsparcia zarówno na szczeblu krajowym jak i europejskim.

Więcej informacji na temat planu działań UE w zakresie bioróżnorodności znaleźć można na stronie internetowej:

http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/index_en.htm

Prawodawstwo UE

Podstawę programu Natura 2000, opisanej powyżej największej sieci obszarów chronionych na świecie, stanowią dyrektywy: „ptasia” i „siedliskowa”

Dyrektywa ptasia

Dyrektywa 2009/147/WE dotycząca ochrony dzikiego ptactwa została przyjęta w 1979r. Stanowi ona podstawę prawną do ochrony licznych gatunków dzikiego ptactwa. Dokument oferuje także specjalną ochronę dla 194 gatunków szczególnie zagrożonych wyginięciem, które wymagają podjęcia specjalnych czynności.

Więcej informacji na temat dyrektywy ptasiej można znaleźć na stronie internetowej:

http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/index_en.htm

Dyrektywa siedliskowa

Przyjęta w 1992r. dyrektywa 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych gwarantuje ochronę życia rzadkim i zagrożonym gatunkom. Ochroną objętych jest około 450 gatunków zwierząt i 500 gatunków roślin, które występują na terenie około 200 rzadkich wymagających objęcia ochroną typach siedlisk przyrodniczych. W dyrektywie promowany jest rozwój gospodarczy, regionalny, społeczny i kulturowy.

Więcej informacji na temat dyrektywy siedliskowej można znaleźć na stronie internetowej:

http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/index_en.htm

Projekty agrośrodowiskowe i zasada wzajemnej zgodności w polityce rolnej UE

Środki, które przyczyniają się do ochrony i poprawy bioróżnorodności zostały ujęte także we Wspólnej Polityce Rolnej (WPR), chroniącej europejskich zasobów żywności.

WPR ogranicza metody upraw, które mogą być szkodliwe dla środowiska, poprzez mechanizm zwany zasadą „wzajemnej zgodności”. Opiera się on na zależności pomiędzy dopłatami dla rolników otrzymywanymi z UE a przestrzeganiem zasad zapisanych w dyrektywach ptasiej i siedliskowej. Nieposzanowanie tych praw przez rolnika może spowodować, że jego dopłaty zostaną wstrzymane.

Zrównoważone środowiskowo rolnictwo jest propagowane także poprzez oferowanie wsparcia na rzecz projektów agrośrodowiskowych w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich. W programie może wziąć udział każdy rolnik, którego projekty wykraczają poza

to, co jest już przez prawo wymagane. W ramach projektu rolnicy mogą np. tworzyć ekologiczne pola, sadzić żywopłoty wokół pól uprawnych lub przenosić łąki. Projekt zachęca rolników do uprawy ziemi w sposób nieszkodliwy dla środowiska.

Państwa członkowskie UE są zobowiązane do uwzględnienia środków agrośrodowiskowych w swoich programach rozwoju obszarów wiejskich.

W latach 2007-2013 na środki agrośrodowiskowe przeznaczono około 22 mld euro.

Europejski plan działania na rzecz żywności ekologicznej i rolnictwa ekologicznego

Rolnictwo ekologiczne jest promowane przez UE poprzez realizację określonych ram prawnych (Rozporządzenie Rady nr 834/2007) oraz wsparcie finansowe poprzez politykę rozwoju obszarów wiejskich.

Europejski plan działania dotyczący rolnictwa ekologicznego i żywności ekologicznej zakłada realizację 21 inicjatyw na rzecz rozwoju i poprawy rynku żywności ekologicznej.

Celem planu jest realizacja środków takich jak:

- sprawniejsze informowanie o rolnictwie ekologicznym,
- usprawnienie wsparcia publicznego poprzez rozwój obszarów wiejskich,
- podnoszenie standardów produkcji,
- zwiększenie liczby badań.

Plan jest następstwem obserwowanego od kilku lat wzrostu liczby rolników produkujących żywność ekologiczną oraz zwiększonego na nią popytu ze strony konsumentów.

Badania UE w zakresie różnorodności biologicznej

Sprostanie tak wielkiemu wyzwaniu, jakim jest utrzymanie bioróżnorodności wymaga przeprowadzenia dużej liczby badań, których wyniki muszą być udostępnione rządowi, społeczeństwu oraz przedsiębiorcom. Zaangażowanie każdej grupy społecznej jest niezbędne, by zbudować zrównoważoną relację ze światem organizmów żywych.

UE wspiera działania badawcze, których celem jest dostarczenie autentycznych i praktycznych rozwiązań w zakresie utrzymania bioróżnorodności. Rezultaty badań pomagają z dokładnością ocenić i przewidzieć zmiany zachodzące w różnorodności biologicznej. Analiza związków pomiędzy środowiskiem, społeczeństwem a gospodarką pozwala zidentyfikować szkodliwy wpływ nie tylko na środowisko, ale i na zdrowie człowieka. Dzięki ocenom ryzyka opartym na badaniach możliwe jest zarządzanie ekosystemami w sposób zrównoważony z Myśla o przyszłych pokoleniach.

Więcej informacji na temat europejskich badań w zakresie bioróżnorodności znaleźć można na stronie internetowej: http://ec.europa.eu/research/environment/index_en.cfm?pg=bio

Nowa platforma przedsiębiorczości i różnorodności biologicznej

Platforma pod nazwą **B@B** (z ang. Business and Biodiversity) to nowe narzędzie techniczne służące bardziej przejrzystym i skutecznym działaniom na rzecz pogłębionej świadomości i zrozumienia wagi zagadnień bioróżnorodności w sferze biznesu. Platforma ta powinna wspomagać przedsiębiorców w uwzględnianiu bioróżnorodności w ich podstawowej działalności, przy jednoczesnym uświadamianiu im istotnych atutów, jakie przynosi ochrona bioróżnorodności w warunkach konkurencji. Jako priorytetowe traktuje się sześć następujących sektorów gospodarki: rolnictwo, przemysł spożywczy, leśnictwo, przemysł wydobywczy, sektor finansowy i turystyka. Platforma ma ułatwiać różnym zainteresowanym stronom dostęp do informacji i wymianę wiedzy, stając się przy tym centrum zasobów, odsyłającym za pomocą bezpośrednich linków do odpowiednich informacji na ten temat, popularyzującym najlepsze wzory do naśladowania.

<http://ec.europa.eu/environment/biodiversity/business/>

Źródła:

- http://ec.europa.eu/environment/biodiversity/campaign/index_pl.htm
- Konwencja o różnorodności biologicznej sporządzona w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r., Dziennik Ustaw z 2002r.nr 184 poz. 1532
- <http://www.cbd.int/2010>
- http://www.mos.gov.pl/kategoria/2958_2010_miedzynarodowy_rok_roznorodnosci_biologicznej/
- http://wyborcza.pl/1,87710,7421814,2010_Rok_Bioroznorodnosci.html#ixzz0l3jv14eQ

Przygotowała: Natalia Krzyżan Europe Direct – Poznań

Projekt finansowany ze środków Komisji Europejskiej

